

אירועים של אמצעי תקשורת: על חוויית "לא להיות שם"

אליהוא כ"ץ ודניאל דיין

צפייה בטלוויזיה היא מעין פעילות ספית (liminoid), שבה המוני בני אדם מנתקים את עצמם כמנהג של קבע מדאגות היום-יום. הם נוטלים "פסק זמן", מוצאים מעין מקלט ונותנים לעצמם להיסחף, כביכול, למקום אחר.¹ למרבה האירוניה, מצב ספי זה עצמו נקטע מזמן לזמן על ידי קריאה לצופים להתנתק משגרה זו ולהתמקד בתופעה הדורשת את מלוא תשומת לבם. מדובר בשידורים חיים של אירועים גדולים, ההופכים המוני פרטים אינדיבידואליים, השייכים לרבדים חברתיים שונים, לקהילה אחת, ומרתקים אותם לאותו שידור עצמו. שידורים מסוג זה סוחפים את הצופים לא סתם למקום אחר, אלא אל ה"מרכז". אין הכוונה לשידורים חיים של אירועי חדשות. אלה קשורים בעיקר בתאונות: נסיון התנקשות בחיי אפיפיור או נשיא, או דליפה בכור האטומי. כוונתנו לשידורים חיים מאירועים טקסיים שתוכנו מראש וזוכים לפרסומת רבה. אלה נותנים לצופים תפקיד של משתתפים ומציעים לחברה אפשרות של אינטגרציה מחודשת. דוגמה לכך היא מסע ההלוויה של קנדי, לא רציחתו. משדרים אלה הם זיאנר השמור להזדמנויות מיוחדות מאד, המנצל את יכולתה של הטכנולוגיה הטלוויזיונית להעביר מלים ותמונות בר-בזמן לכל מקום בעולם. מאמרנו מבקש לבדוק את התופעה.

מחקרנו החל עם בואו של סאדאט לירושלים בשנת 1977. למרות ההתרגשות שאחזה בנו, כמו במיליוני אחרים, התחלנו לבחון את האירוע כמקרה של דיפלומטיה תקשורתית, שבו אפשר לומר כי לאמצעי התקשורת – ובמיוחד לטלוויזיה – היה משקל רב (Katz, 1983; Dayan, Motyl, 1983). במהרה נוכחנו כי ביקורו ההירואי של סאדאט מקביל לאירועים כמו מסעו הראשון של האפיפיור בפולין, נחיתת האדם על הירח או שחרורה הסמלי של קוויבק בידי דה-גול. אחר כך צירפנו את האירועים הללו לאירועים אחרים שהסעירו אותם שלמה או את העולם כולו: לווייתיהם של קנדי ומאונטבטון, החתונה המלכותית, המשחקים האולימפיים, השימועים של פרשת ווטרגייט, העימותים בין המועמדים לנשיאות בארה"ב, וכדומה.

מטבע הדברים אירועים כאלה אינם רבים, שכן עיקר כוחם בנדירותם. בחברות פלורליסטיות קיים לחץ מצד קבוצות ממסדיות שונות לשוות לאירועים קטנים יותר – כמו עוד חידון כללי-ארצי, מרתון תרומות או פסטיבל אתני, או הענקת אות כבוד לאחד מחבריהן – צביון של אירועי תקשורת. אך לאמצעי התקשורת, אף שאינם אוטונומיים

לחלוטין בעניינים כאלה, בכל זאת יש די חופש ואינטרסים משלהם המאפשרים להם לסרב להצעות אלה ולשתף פעולה בהעלאת אירוע חשוב רק לרגל אירועים הגיגיים במיוחד. דומה כי החברות הטוטליטריות של ימינו זהירות עוד יותר. כאן מרוכזת הסמכות בענייני פוליטיקה ותקשורת בידי גוף אחד, החושש לא רק מפני התרבות אירועים מן הסוג הזה אלא מפני אפשרות כשלונם או טרפודם. לפיכך לא יכולנו לראות שידור חי של שיגור חללית רוסית, שמא תתפוצץ מיד לאחר השיגור, וזכינו רק להצצה חטופה בהמון הנלהב שליווה את האפיפיור במסעו בפולין. לוויית וחגיגות יובל הם אירועים בטוחים יותר. היסודות האופייניים לאירועים כאלה מתחילים להתברר מתוך מה שנאמר עד כה, ועוד נרחיב את הדיבור עליהם. לפי שעה אנו מציעים שני סיכומים כוללניים על טיבם של אירועים אלה. האחד ממין אותם על פי קטגוריות טקסיות, והשני מגדירם בקטגוריות בלשניות.

אנו מבחינים בין שלושה סוגים של אירועים כאלה המסוקרים בטלוויזיה (ראה טבלה), ומכנים אותם עימותים, כיבושים והכתרות (Contests, Conquests, Coronations). עימותים הם שידורים חיים של התמודדות טקסית בין יחידים או קבוצות שווי-כוחות, הנערכת בזירה, על פי כללים קבועים מראש, לא פעם בנוכחות שופט וקהל אמיתי. אנו מתכוונים בעיקר לאירועי ספורט כמו תחרויות גביע העולם ולאירועים פוליטיים כמו עימותים בין מועמדים לנשיאות בארצות הברית ובארצות אחרות. הדרמה של האירועים הללו מתמצה בשאלה "מי ינצח?". רוב העימותים הם אירועים מחזוריים, אף שמדי פעם בפעם נערך עימות בלתי צפוי, כמו שימועי הסנט בפרשת ווטרגייט. כיבושים הם שידורים חיים של "צעדים גדולים לאנושות", ובהם גיבור – בתנאי פתיחה קשים – נכנס בלתי-חמוש למחנה האויב, כפי שעשו האפיפיור בפולין, סאדאט בירושלים או האסטרונאוטים על הירח. השאלה הדרמטית היא: "האם ינצח?" והפעולה הדרמטית היא חציית הגבול האסור.²

הכתרות הן טקסי מעבר של אנשי שם: טקסי כניסה לתפקיד, נישואים או פרידה. שידורים אלה מזמינים את צופי הטלוויזיה להשתתף בתהליכי המעבר הטקסי של הגיבור ממעמד אחד למעמד אחר, כשם שהמסתורין בטקס המסורתי רותם את כוחות הטבע ומתעל אותם, להבטחת רציפות החברה (Shils and Young, 1975; Dayan and Katz, 1983). כל סוג של אירוע כולל מערכת שונה של גיבורים או אנשי שם (ראה טבלה).³ למרבה האירוניה, דווקא תחרויות תלויות פחות בכריזמה. בדומה לקונפליקטים הפחות טקסיים של החדשות היוםיות, הן מסמלות את השוויון בין הכוחות המנוגדים, ומעל הכל – את עליונותם של הכללים. אלה הם אפוא אירועים רציונליים למדי, שבהם נתפס גם המפסיד כמי שנושא כמה מתכונותיו של המנצח. אם המנצח מוצג כמועמד אפשרי להכתרה ולכיבוש, הרי התחרויות מציעות לצד המובס את ההזדמנות לנצח ב"פעם הבאה", ומעניקות לצד המנצח שלטון זמני בלבד. עם זאת, מנצחי התחרויות זוכים בדרך כלל לתהילה רבה, במיוחד כאשר המנצח נחשב למפסידן. דוגמה לכך היא נצחונו של קנדי בעימות הטלוויזיה עם ניקסון בשנת 1960 (Kraus, 1962).

הכתרות, לעומת זאת, מציגות לראווה אדם בעל שם, שקנה לו מוניטין לעתים בזכות אבות, אך בדרך כלל בזכות הישגיו. אך זהו אדם הממלא תפקיד טקסי שכמעט אין בו מקום ליוזמה אישית, המתגמדת לעומת הרקע הנשגב של קתדרלה או של בית עלמין ולמול חומרת הפרוטוקול. אותם אנשי שם אמנם עמוסים לעייפה בסמלים של שלטון כוח

הרצון, אך אין הם מסוגלים לממשם הלכה למעשה: קנדי המת או מאונטבטן המת הם רק סמלים של עצמם.

עִמּוּתִים (Contests)	כִּיבוּשִׁים (Conquests)	הַכְתָּרוֹת (Coronations)
תדירות	קבוע (מחזורי)	לא קבוע (אירוע נשנה)
כללים	מוסכמים	אין (אירוע חד-פעמי)
משתתפים	אדם מול אדם, קבוצה מול קבוצה וכו'	גיבור מול הטבע, מול החברה
סיכויים	שווים	לדעת הגיבור
דרמה	מי ינצח?	האם ינצח?
יחס לפתרון הקונפליקט	האירוע ממסגר את הקונפליקט, ממזער ומסמל אותו; הופך גם את הצד הנגדי לאנושי	מזמין הזדהות שמעבר לתמיכה גרידא
תפקיד הקהל	מעודד את המתחרים; הקהל כשופט	מחדש חוזה עם המרכז; הקהל כנאמן
תפקיד המגיש	נייטרלי או נוקט עמדה	חולק כבוד
סביבה	זירה	סף, גבול, חזית
מגע גופני	חיבוק	נשיקה
מסר	החוקים מעל הכל; נצחון ותבוסה הם הפיכים; הטוב ינצח	אישים גדולים חיים בקרבנו; צעד ענקי לאנושות
תפקיד המופיעים	הפגנת אופי חזק, מוביליות	הפגנת כריזמה
השוואה לז'אנרים של הטלוויזיה	שעשועון חידון	מערכון
התייחסות לזמן	הווה	עתידי
		אופרת סבון
		עבר

אירועי כיבוש בשידור חי הם זירת הגדולה האמיתית. לעתים המשימות הן כה בלתי אפשריות – תנאי הפתיחה של הגיבור כה גרועים והסכנות הנשקפות לו כה ממשיות – עד שהאנושות עוצרת את נשימתה לנוכח האתגר ותוצאותיו. דוגמאות לכך הן סאדאת בירושלים או האפיפיור בפולין. כל אחד מן הסיפורים האלה נפתח בהעפלת הגיבור מרקע דל אל מעמד רם, ושיאו בהחלטה נחושה, מחושבת בקפידה, לנסות לשנות את העולם. בשני המקרים האויב מתגרה בגיבור ומזמינו לנסות. בשני המקרים מדבר הגיבור "מעל ראשי יריביו" כדי לזכות בתשומת לבם של חסידיו-לכאורה של היריב – העם הישראלי והעם הפולני – ומבקש מהם להעניק לו (לגיבור) את הכריזמה שתאפשר לו להקסימם. מובן שגם היריבים – ממשלות ישראל ופולין – עשויים להפיק תועלת מהצלחת הגיבור. הגיבור, המסתכן בכשלון, ואולי גם במוות, מציע את עצמו כקרבת בעצם יציאתו למסע. בתגובה למעשיו הוא זוכה לקבלת פנים שאין כמוה לראויות ולטקסיות. אך הגיבור רוצה יותר מזה – ואף נותן יותר כדי לקבל את מבוקשו. נוצרת הסלמה של דרישות למחוות נדיבות.

כדי להגדיר אפוא אירועים של אמצעי תקשורת הגדרה מסכמת, אפשר לומר שמהבחינה התחברית הם הפרות של שגרת חיינו ושל לוח המשדרים. מהבחינה הסמנטית, הם מספרים את סיפורו של כוח הרצון – שאנשים בעלי שיעור קומה עדיין חיים בקרבנו ומעלליהם עטורי הגבורה ראויים לציון. זהו המסר האנטי-טרמיניסטי של העיתונאות בהא הידיעה: רצונם של פרטים ומעשיהם, ולא של כוחות חברתיים אלמוניים, הם היוצרים את התנאים ליציבות ולשינוי. מהבחינה הפרגמטית הם מגייסים, מחשמלים ומלכדים קהילות פוליטיות.

משהגגנו את הז'אנר, הבה נברר תחילה מה אנו יודעים על השפעותיו המרשימות. לאחר מכן נשאל כיצד הטלוויזיה – תמונה דו-ממדית המוצגת בסלון הפרטי – מצליחה להשפיע השפעות כאלה. הייתכן שהטלוויזיה יכולה לעשות יותר מהפיכת טקס פשוט לחזיון רב-רושם, למופע של מופע? האם היא באמת יכולה לקרב אלינו את החוויה התלת-ממדית הנקראת "להיות שם"? הייתכן שהחוויה "לא להיות שם" היא איכשהו יותר מ"להיות שם"?

השפעת אירועים של אמצעי תקשורת

בדברנו על השפעת האירועים הללו אנו מבחינים בין השפעה על קהל הצופים, על המשתתפים, על מוסדות חברתיים כמו פוליטיקה או דיפלומטיה, על החברה ועל השידורים עצמם.

יותר מכול נחקרה, כמובן, השפעת אירועי התקשורת על צופי הטלוויזיה. קיימים נתונים מסוף השבוע של האבל על קנדי (Greenberg and Parker, 1965), מעימותים בין מועמדים לנשיאות (Kraus, 1962, 1978) ומאירועים כמו ה"סופרבויל" (Real, 1977). אף על פי כן עדיין אנו יודעים מעט מאוד, וזאת מסיבה פשוטה – עדיין לא הומצאה שיטה טובה לצפות באנשים ולהקשיב להם בשעה שהם צופים בטלוויזיה ומאזינים לה, אף שרובנו

יכולים לתרום לפחות כצופים משתתפים. על פי מחקרים ורשמים אלה, אין ספק כי צופי הטלוויזיה באירועים כאלה, כשהם מוצלחים, מושפעים השפעה ניכרת, הן הכרתית והן רגשית.

רגשית, כפי שאמרנו, קיימת "תחושה הרת-גורל", תחושה שאתה עצמך שותף לרגע היסטורי (Katz, 1980). לפני הצפייה מתקיים מעין גיוס נורמטיבי ספונטני: אנשים מזכירים זה לזה לחדול מכל פעילות אחרת ולהדליק את הטלוויזיה. קיימת אפוא מודעות לעובדה שהכל צופים – שאין איש ברחוב – אף שהבחנה זו נעשית מתוך הבידוד היחסי של הבתים הפרטיים. אל התחושה הרת-גורל מתלווה אפוא תחושה של התערות, של פיוס, של דחיית קונפליקט או התגברות עליו.

אנשים נרגשים למראה עיניהם: הם היו שקועים באבל במשך כל סוף השבוע, מיום שיש, שבו נרצח קנדי, ועד יום שני, שבו הובא לקבורה; הם היו תשושים מגילויי אהבה לסאדאת בירושלים במשך יומיים וחצי כמעט רצופים; הם היו מרותקים במשך שבועות לעימות, לכיבוש, ואחר כך לטקס ההדחה של ניקסון בשידור חי בטלוויזיה, ובסופו של דבר התחזקו באמונתם בחוסנם של המוסדות הפוליטיים האמריקניים; הם הריעו בקול למכבי תל אביב.

אין הם עושים זאת לבדם. בני אדם נוהגים לצפות באירועים אלה בצוותא, להזמין אחרים להצטרף אליהם לצפייה בבתיהם. אכן, אנו סבורים כי אנשים ממש חוגגים אירועים כאלה. הם מתלבשים יפה לקראת הצפייה בטלוויזיה. הם מזמינים לא רק בני משפחה אלא גם ידידים. הם מגישים כיבוד.

והם משתתפים. הם מריעים, והם מצטרפים לשירת ההמנון, ממש כפי שנהגו לעמוד על רגליהם לשמע נאום המלכה ברשת בי.בי.סי. ברדיו לרגל חג המולד.

ההשפעות אינן רק רגשיות אלא גם הכרתיות. אמריקנים רבים שינו את דעתם על האפשרות של הרשעת נשיא כאשר הקשיבו לשימועי פרשת ווטרגייט ולמדו מהם. ישראלים רבים שינו בן-לילה את דעתם על כוונות המצרים ברגע שסאדאת ירד מכבש המטוס. גברת פולנייה אחת אמרה לסוציולוג שערך מחקר כי האפיפיור שחרר את השפה הפולנית, ושמעתה לא יצטרכו עוד האנשים לומר דבר אחד ולהתכוון לאחר.

לאירועים אלה מתלווה ההרגשה שהדברים עשויים להשתנות: שלא נרשה עוד התנקשויות, שהלחימה בצפון אירלנד אולי תוכל להיפסק ליותר מיום אחד של חתונה מלכותית, שהכנסייה וארגוני העובדים יוכלו באמת לפעול בחופשיות בפולין, שהשלום בכל זאת יכול להתגשם במזרח התיכון.

ההשפעות על המשתתפים המופיעים בהופעה חיה על בימת העולם עדיין כמעט לא נבדקו. מחקר שפורסם זה עתה על פרשת ווטרגייט מדגיש כי מצלמות הטלוויזיה שהוצבו בשימועים פשוט לא אפשרו לסנטורים ולחברי הבית לפעול כבעלי עמדות פוליטיות; היה עליהם להגיב לצפייה שיתפקדו על פני שיקולים אוניברסליים למען טובת הגוף הפוליטי ככלל (Lang and Lang, 1983). כמו כן העלינו אנו את הטענה, שהדיפלומטיה הגלויה כפתה על סאדאת ועל בגין לקבל ולמלא את התפקידים המשיחיים שהוצעו להם, ולפיכך לתת זה לזה ולקבל זה מזה הרבה יותר מכפי שהיו עושים בדלת אמות של משרד החוץ או של מפלגותיהם הפוליטיות (Katz, Dayan and Motyl, 1983). הוא הדין בביקור האפיפיור בפולין או בארגנטינה. מנהיגים אלה פעלו על פי תסריט כריזמטי, שאבו את כוחם מן העם,

צנחו מן השמים, ביצעו משימות בלתי אפשריות. קיסניגר היה החלוץ בדיפלומטיה זו של אמצעי התקשורת.

ההשפעה על המוסדות היא יצירת ציפייה לפתיחות. אולי ברור מאליו שאופי הבחירות המוקדמות לנשיאות או הוועידות הפוליטיות מושפעים מן השידורים החיים. הדבר פחות ברור מאליו, אך נכון באותה המידה לגבי הדיפלומטיה, כפי שהראה אבא אבן (Eban, 1983). ונכון הוא, אם כי ברור עוד פחות, ששידורים חיים שינו את אופיים של ענפי ספורט מסוימים.

החברה מנצלת אירועים של אמצעי תקשורת לטיפול בקונפליקטים (ראה טבלה). תחרויות מגמדות קונפליקטים ונותנות להם מסגרת; הכתרות מציעות "פסק זמן" כדי להיזכר במסורות המקודשות ובהמשכיות המהוללת המאחדת אותנו; כיבושים גוברים על מחלוקות בכך שהם מצרפים את קולות היריבים להתפעלות הכללית מן ההישג העל-אנושי הראוי להערצה כללית.

וגם השידורים עצמם מושפעים. אירועים של אמצעי תקשורת מעניקים לשדרים את האישור שהם נמצאים בתוך הממסד ולא מחוצה לו. בעיני הציבור, ובעיניהם שלהם, הם מספרים על ההיסטוריה בהתהוותה. בדומה לצופים, השדרים חוגגים את האירועים הללו, המקנים להם קדושה וחשיבות רבות כל כך עד שכל התוכניות הקבועות בלוח המשדרים, וכל הפרסומות, מבוטלות לרגל האירוע.

כיצד עושה זאת הטלוויזיה?

הבה נשאל עתה: כיצד מצליחה הטלוויזיה לעולל כל זאת? איך יכול שידור של אירוע טקסי לעורר כל כך הרבה רגש, כל כך הרבה יראת כבוד, שינוי כל כך גדול? כיצד מצליח השידור לתפוס את מקומו של הדבר האמיתי? כיצד עולה בידו לפצות את הצופים על העובדה שהם "לא שם"?

במאמר מוסגר נציין כי אנו מרבים להשוות את החוויה "להיות שם" עם חווית הצפייה. זו כמובן השוואה מטעה מאד, שכן רק מעטים יכולים להשתתף ממש באירוע המתרחש במרחק כלשהו מביתם. מה שמעניין יותר הוא שבאירועים מסוימים איש אינו יכול להשתתף. גם המערץ העשיר והנלהב ביותר לא יכול היה להימצא על הירח כדי לקדם את פני האסטרונאוטים בנחיתתם, או להשתתף בליל הבחירות הדרמטי באולפני הטלוויזיה או לראות את ההתמודדות בין ניקסון וקנדי, כשאחד מהם היה בני-יורק והשני בקליפורניה.

השאלה מדוע ומתי מעדיפים אנשים להשתתף באירוע ממש – כשיש להם אפשרות לכך – מעלה במחשבתנו כמה תשובות אפשריות: יש ההולכים במחשבה שנוכחותם במקום תשנה את פני הדברים; נוכחותם תגדיל את סיכויי קבוצתם לנצח. יש הנהנים מההיבטים החגיגיים של האירוע, מן המגע הגופני עם ההמונים הגועשים, מעושר הצבע והצליל והריח (MacAloon, לא פורסם). אחרים הולכים אולי כדי לראות מה שהם רוצים לראות ולא את מה שבמאי הטלוויזיה בוחר להראות להם. ודאי יש כאלה שהולכים מפני

שהם רוצים להיראות, או לומר בדיעבד שנכחו באירוע שהכל צופים בו ממרחק וידברו עליו עד יומם האחרון.

עם זאת, לא ברור כלל אם המשתתפים באירוע עצמו נהנים יותר. המחקר החלוצי בתחום זה שערך לאנג ולאנג (Lang and Lang, 1968) מלמד, כי האנשים שהצטופפו בפועל על המדרכות בשעה שגנרל מקרתור ערך באירצון כלשהו את מסע השיבה שלו התרגשו משיירת המכוניות השועטת הרבה פחות מאלה שנשארו בבית וצפו בדיווח הטלוויזיוני, שהראה כיצד מתקדמת השיירה מרחוב לרחוב, מנמל התעופה ועד בניין העירייה.

כיצד מצליחה הטלוויזיה לעורר אנשים בדרך זו, לתת להם תחושה של השתתפות טקסית? אנו מזכירים כאן כמה מן המאפיינים העיקריים בהפקה (ליתר דיוק – בהצגה) של אירועים של אמצעי תקשורת, המסבירים, לדעתנו, כיצד פועל ההתלהב.⁴

1. ראשית, הטלוויזיה מעניקה לכל גישה שווה אל האירוע. איש אינו יכול לשלם יותר כדי לקבל מקום טוב יותר, או לבלות כל הלילה על המדרכה בתקווה לתפוס זווית ראייה טובה. מבנה קהל הצופים בשידור שונה אפוא לחלוטין ממבנה הקהל הנוכח במקום, המחולק על פי הריבוד החברתי.

2. צופי הטלוויזיה נמצאים בכל מקום בעת אחת. גם האורח הנכבד או הזריז ביותר לא יוכל להימצא בעת ובעונה אחת בארמון ובכנסייה ולאורך המסלול של תהלוכת החתונה המלכותית. דבר זה מתאפשר רק באמצעות מסכים חצויים ומספר רב של מצלמות. עקב כך צריכה הטלוויזיה לשלב את החלקים השונים של הטקס כדי שיצטרפו למכלול אחד: שומרי הארמון, אנשי הכמורה, המשטרה, הצבא, אפילו הצופים הנוכחים במקום – כל אלה הופכים לשחקנים ולניצבים למען הייצוג הטלוויזיוני.

3. הטלוויזיה מעצבת את הסיפור במתכונת המוכרת לצופים. היא פותחת בז'אנרים היסודיים – עימות, כיבוש, הכתרה – כל אחד על יסודותיו הדרמטיים. היא אף מעניקה שם לסיפוריה: את סיפור החתונה המלכותית, בקצת מאמץ, אפשר לספר כסיפור סינדרלה; האפיפור ערך מסע צליינות בפולין, ובברזיל הוצג כמשחזר הנסים של ישו (Feldman, 1983). למשתתף הנוכח במקום חסרה הלכידות הדרמטית של הסיפור.

4. בכל מקרה, הטלוויזיה מדגישה את ההגדרה שהמארגנים נתנו לאירוע, אך מוסיפה גם פרשנות משלה. כל סמל זוכה לפרשנות עמוקה, וכך יודעים צופי הטלוויזיה על המשמעות הסמלית ועל המיקום המסורתי של האירוע הרבה יותר מן הצופים הנוכחים במקום.

5. הצגת הדברים נעשית בחרדת קודש. עיתונאים קשוחים, הידועים בנייטרליות המקצועית שלהם, ולא פעם גם בגישתם הצינית, מדווחים על מהלך האירוע בנעימת קדושה.⁵ הם ממעטים לדבר, נותנים לתמונות ולמלים לדבר בעד עצמן ובעצם נעימת דיבורם טמון מסר. זה עניין עדין מאד, שכן הצופים רגישים לדקויות של "הרחקה". בפולין, למשל, סופר לנו כי הצופים במסע הצליינות הראשון של האפיפור זעמו על המגיש בטלוויזיה שהסביר למעלה מן הדרוש את הסמליות של המיסה הקתולית "כאילו אנחנו לא קתולים בעצמנו!" מחאות מן הסוג הזה מוכרות מאד לשדרי הספורט.

6. הדברים מוצגים בדרמטיות. למשל, שדר הספורט הופך את המתחרים ליריבים מסורתיים (Comisky, 1977; Bryant, 1977). רציפות הסיפור נשמרת. הטלוויזיה מוסיפה נופך משלה כדי לחזק את הסיפור.

7. והדברים מובאים בשידור חי. תוספת הדרמה מעצם השידור החי – שבו הכל יכול להשתבש ולפעמים אכן משתבש – מגבירה את המתח אצל המופיעים, השדרים והקהל. די אם נזכר באירועי אולימפיאדת מינכן או בוועידת המפלגה הדמוקרטית בשיקגו (Russo, 1983). שלמות האירוע תופסת מקום מרכזי כל כך בחוזה הבלתי-כתוב בין השדרים, המארגנים והקהל, עד שהשדרים מהססים לחזור לתפקיד העיתונאי כשמשוה משתבש. למשל, שתיים משלוש רשתות השידור האמריקניות לא סיקרו בכוונה תחילה את הפגנת המחאה שנערכה בושינגטון במרחק רחוב אחד מן המקום שבו נחתמו הסכמי השלום בין ישראל ומצרים, כדי שלא לפגום בטקס השלום.

8. חשוב יותר לענייננו, שהטלוויזיה מספקת את ההקשר לאירוע. הטלוויזיה היא שמכניסה אותנו לאירוע ומוציאה אותנו ממנו. היא עושה זאת תחילה בעזרת פרסומים והודעות, ואחר כך בעזרת שינון וחזרות, מה שעושה אותנו ל"מבני-דבר" בכל מה שעומד להתרחש. כשמגיע הרגע הגדול מחלצת אותנו הטלוויזיה משגרת חדשות היום-יום ונושאת אותנו אל זוהר האירוע, נועלת אותנו בתוכו למשך שעות או ימים, אגב השעיית החיים הרגילים ולוח המסדרים הקבוע, ומחזירה אותנו לשגרה רק בהדרגה, לאחר סיכום חוזר ונשנה של נקודות השיא של האירוע. ולבסוף, היא מאותתת על סיומו הקרב של האירוע על ידי הכללתו ככתבה המרכזית במהדורת חדשות הלילה, ועתה כבר מותר לחדשות אחרות שעוכבו עד כה לעלות אל פני השטח. במלים אחרות, הטלוויזיה מסמנת את הגבול, כביכול.

9. החזרות מאפשרות לנו לצפות במתרחש בעין ביקורתית ובתחושת השתייכות. החזרה מאפשרת אפילו לטקסים חד-פעמיים להפוך לדבר מקודש ומוכר כאחד.

10. חוזרים ומזכירים לנו כי זהו אירוע היסטורי. לפעמים אומרים לנו שזהו נס ושנחנו נמצאים שם.

11. הטלוויזיה מספקת פרוייקטים שבהם יכולים הצופים להשתתף השתתפות פעילה עוד יותר. הם יכולים להצטרף לארוחת הבוקר של "סופרבו" או לארוחת הבוקר של הזוג המלכותי על ידי חיקוי התפריט המוגש בהן. הם יכולים להעתיק את שמלת החתונה. הם יכולים להניח ידיהם על מכשיר הטלוויזיה כדי להתאחד בתפילה עם המטיף. הטלוויזיה מראה לפעמים כיצד חוגגים בבית מסוים או בקהילה מסוימת, או כיצד מגיבים שם לאירוע. הטלוויזיה מזכירה לצופיה כי אנשים מסוגלים לעשות מעשים גדולים אם רק ינסו, ולפעמים הם עצמם הופכים לאנשים גדולים.

12. בדרך דומה, הטלוויזיה משתמשת בצופים הנוכחים במקום האירוע כדי לכַוֵּן את תגובותיהם של הצופים בבית. בלי שיתוף הפעולה של הקהל האמיתי האירועים מבלבלים אותנו, כפי שקרה, למשל, בהלוויית סאדאט, שבה משמעות היעדרם של "בני העם", שלא הוזמנו או שלא היה אפשר להזמין, הועברה לשדרים ולצופיהם.

13. לבסוף, הטלוויזיה מאפשרת לצופים לשקול את האפשרות שהמציאות האמיתית – המציאות שבדודאי יספרו עליה שוב ושוב לנכדים – אינה מתרחשת לה באיזה מקום, אלא אולי עברה למעשה אל גלי האתר, אם לא ממש אל תוך הבית פנימה.⁶

הערות

- 1 רעיון זה של ויקטור טרנר (Turner, 1977) מורחב אצל Newcomb and Hirsch (1983). ראה גם Stephenson (1977).
- 2 כיבושים הם כמובן צורה מיוחדת של עימות. Huizinga (1950) היה גוזר מן הסתם את כל שלוש הצורות הללו – אפילו הכתרה – מעימותים.
- 3 בפסקה שלהלן אנו מתבססים פחות או יותר על מאמרנו: "Contests, Coquests, Coronations: On Media Events and their Heroes", שהוגש לכנס על הפסיכולוגיה החברתית של ההנהגה, באד הומבורג, 1983.
- 4 הדברים שלהלן הם סיכום של רעיונותינו הנוכחיים ומסתמכים במידה רבה מאוד על עבודת השדה והניתוח של החתונה המלכותית (Dayan and Katz, 1983).
- 5 Gary Wills (1980) סוקר סקירה גראפית את חרדת הקודש שבה תואר בעיתונות הכתובה ביקורו של האפיפיור בארצות הברית.
- 6 Walter Benjamin (1970), במאמרו 'הקלאסי', מנתח את השפעת השעתוק המכני על אתר החוויה האסתטית, שבו האמנות באה אל בני האדם ולא להיפך.

רשימת מקורות

- Walter Benjamin, 'The Work of Art in the Age of Mechanical Reproduction', in *Illumination*, London: Jonathan Cape, 1970.
- Edward Buscombe, *Football on Television*, BFI Television Monographs, London: British Film Institute, 1975.
- Jennings Bryant et al., 'Drama in Sports Commentary', *Journal of Communication*, 27, 1977, 140-149.
- Poul Comisky et al., 'Commentary as a Substitute for Action', *Journal of Communication*, 27, 1977, 150-153.
- Daniel Dayan and Elihu Katz, 'Rituels Publics à Usage Privé: Metamorphose télévisée d'un mariage royal', *Annales*, January/February 1983, and in English, 'Television Performs a Royal Wedding', in Blonsky, ed., *What Does it Mean?* London: Blackwell (in press).
- Abba Eban, *The New Diplomacy*, New York: Random House, 1983.
- Shaul Feldman, 'El Pueblo y el Papa: Una Sola Voz', *Forum* (Caracas). Sept. 1983.
- Bradley Greenberg and Edwin B. Parker, eds, *The Kennedy Assassination and the American Public*, Stanford: Stanford University Press, 1965.
- Johann Huizinga, *Homo Ludens*, Boston: Beacon, 1950.
- Elihu Katz, 'Media Events: The Sense of Occasion', *Studies in Visual Anthropology*, 6, 1980, 84-89.

Elihu Katz and Daniel Dayan, with Pierre Motyl, 'Television Diplomacy: Sadat in Jerusalem', in Gerbner and Siefert, eds, *World Communications: A Handbook*, Longmans, 1983, and in French, 'Diplomatie Télévisée: Sadat à Jerusalem', *Cahiers de la Communication*, 1, 1982.

Sidney Kraus, ed., *The Great Debates*, Bloomington: University of Indiana Press, 1962.

Kurt Lang and Gladys E. Lang, *Politics and Television*, Chicago: Quadrangle Books, 1968.

Gladys Lang and Kurt Lang, *The Battle for Public Opinion: The President, The Press and the Polls*, New York: Columbia University Press, 1983.

John MacAloon, 'Olympic Games and the Theory of Spectacle in Modern Societies', (unpublished).

Horace Newcomb and Paul Hirsch, 'Television as a Cultural Forum: Implications for Research', *Quarterly Review of Film Studies*, 1983 (in press).

Michael Real, 'The Superbowl: Mythic Spectacle', in *Mass-Mediated Culture*, in Englewood Cliffs: Prentice Hall, 1977.

Michael Russo, *CBS and the American Political Experience: A History of the CBS News and Special Events and Election Units, 1952-1968*, PhD dissertation, New York University, 1983.

E.A. Shils and Michael Young, 'The Meaning of the Coronation', in Shils, *Center and Periphery*, Chicago: University of Chicago Press, 1975.

William Stephenson, *The Play Theory of Mass Communication*, Chicago: University of Chicago Press, 1977.

Victor Turner, 'Process, System and Symbol: A New Anthropological Synthesis', *Daedalus*, 68, 1977.

Gray Wills, 'The Greatest Story Ever Told', *Columbia Journalism Review*, January/February 1980.